

לא עושים ציניים

איתור וזיהוי ילדים בסיכון להתעללות, הזנחה או פגיעה.

סדנה לצוות החינוכי

כדי לזהות ילד שמצוי בסיכון אתה צריך **להניח שיכול להיות שיש כזיתתק תלמיד** **המצוי בסיכון**. ההבנה שיש סיכוי שגם בכיתה החמימה והאהובה שלך יושבים תלמיד או תלמידה המצויים בסיכון, סובלים מהזנחה ואולי אף חשופים לפגיעה והתעללות עשויה לאפשר לך לזהות אותו. ברגע שאנחנו מרשים לעצמנו להניח שיש סיכוי שבכיתתנו יש ילד בסיכון אנחנו מתחילים לפקוק עיניים, לקרוא בין השורות ולזהות את הסימנים כדי **לאתר אותו**. אנו נוקטים פעולה אקטיבית של איתור מתוך אמונה שיש בכוחותינו **לסייע** לאותו תלמיד, להגן עליו בכך שנראה אותו, שנתיעץ לגביו, ובמידת הצורך, **שנדרוש** לאותם גורמים במערכת ובסביבתו הקרובה על מנת שיוכלו לחלצו מהסיכון בו הוא מצוי **ולתצנן** **האנה ותמיכה**.

כאנשי חינוך אנו פוגשים ילדים באופן יום יומי ושוטף, יש לנו את היכולת להכיר את התלמיד ואת סביבת חייו, יש לנו היכולת לאסוף נתונים ולייצר קשר קרוב עם התלמיד ומתוך כך, להוות דמות מפתח באיתור תלמידים הנתונים במצבי סיכון חמורים, ילדים אשר חשופים להתעללות או סובלים מהזנחה. חובתנו האישית, המקצועית, המוסרית והמשפטית היא לפעול למענם. לרוב, הצעד החוקי הראשון אליו אנחנו נדרשים הוא דיווח לגורמים האחראיים בקהילה, אלא שדיווח על ילד בסיכון אינו צעד פשוט כלל וכלל. דיווח משמעו לקחת אחריות. לקחת אחריות זו יכולה להשפיע השפעה הרת גורל על חיי הילד ועל חיי בני משפחתו ולכן אך טבעי וברור הוא, שהדבר מעורר בנו התלבטות ודאגה. על פי רוב איננו בטוחים לחלוטין בנכונות החשדות שלנו. נושא ההתעללות מאיים ומפחיד, ואולי אפילו מעורר בנו זיכרונות מהעבר. בנוסף על כך, לעיתים ישנם יחסים אישיים ומקצועיים שאין אנו מעוניינים לפגוע בהם, יש השפעה למעמד הסוציאליזציה, לעיסוק או לתחושת קירבה שאנו חשים להורי הילד. גורמים אלה ואחרים, ישפיעו על תגובתנו בנוגע למה שאנו רואים או מרגישים תוך כדי הקשר עם הילד והם ישפיעו על החלטתנו לדווח לרשויות הרלוונטיות וכך גם על גורל הילד ומשפחתו. ("איתור ילדים בסיכון – מערך הטמעה", חוברת הדרכה, משרד החינוך – שפ", ג'וינט אשלים. מרץ 2000)

בסדנה זו אנו מזמינים את הצוות החינוכי לעסוק בנושא מורכב וכואב אך מחייב והכרחי. בבואנו לעסוק בנושא זה יש להתייחס ברגישות גבוהה למשתתפים בסדנה, רגשותיהם, אופן התנהגותם והתייחסותם לנושא. רצוי להגדיר כללי שיח תוך הצגת רגישות הנושא כבר בהתחלה וכן לשמור על שיח מקבל ומיטיב. במידה ועולה קושי או מצוקה של איש צוות מסוים, יש להציע ליווי והדרכה.

בידינו, אנשי החינוך, הכוח והידע לשים לב לאיתותי המצוקה של התלמיד או התלמידה המצויים בסיכון. אנו נמצאים שעות רבות עם הילד, מכירים את התנהגותו ומאפייניו בשגרה, הראשונים לזהות תגובות או התנהגויות שחורגות מהשגרה, מכירים את בני משפחתו, מייצרים נקודות מפגש לשיח אישי עם הילד וחשים אותו כחלק ממערך הקרבה והקשר.

כמו כן, בבית הספר, מתקיים מעקב ואיסוף נתונים שוטף אודות הילד לאורך זמן. מעקב שעשוי לשקף שינויים במצבו של התלמיד.

מכאן האחריות, החשיבות והמשמעות הגדולה שלנו, אנשי החינוך, באיתור וזיהוי ילדים בסיכון בכדי לסייע בהפסקת הפגיעה ולקדם את הטיפול בילד ובמשפחתו.

מטרות הסדנאות:

- חשיפה לנושא "איתור וזיהוי ילדים ובני נוער בסיכון להתעללות ופגיעה"
- חיבור רגשי לתחושות העולות בנו בעקבות חשד להתעללות ופגיעה ועיבודן.
- פיתוח מודעות לקשיים של אנשי מקצוע לאתר ילדים במצבי סיכון
- מתן כלים לאיתור וזיהוי ילדים בסיכון
- מתן כלים להתמודדות מעשית עם חובת הדיווח בפרט וליווי התלמידים בסיכון בכלל

מסרים עיקריים שנבקש להעביר :

1. יש לצאת מנקודת הנחה שבכל כיתה וכיתה קיים סיכוי שאחד התלמידים או יותר נקלעו למצב סיכון.
2. כאנשי חינוך הופקדה בידינו הזכות לשמור ולהגן על תלמידינו
3. כאנשי חינוך מוטלת עלינו החובה לדווח על תלמידים אשר עשויים להימצא בסיכון ולפעול להגנתם בדרכים המעוגנות בחוק.
4. הדיווח על ילד בסיכון הוא משימה לא פשוטה, לכן, לא נשאר בה לבד. נקפיד תמיד לדווח ולעדכן את מנהלת בית הספר, היועצת והפסיכולוגית. מומלץ מאוד לשתף את המנהלת והיועצת גם בתחושות ובדאגות שהמקרה מציף בנו, ובעת הצורך נבקש לשוחח גם עם פסיכולוגית בית הספר.
5. במקרים אלו נדרשת מידה גבוהה מאוד של חיסיון ושמירה על פרטיות.
6. בתהליך הדיווח, הטיפול בילד מועבר לרווחה או למשטרה. על בית הספר להתאזר בסבלנות ולחכות להוראות פקידת הסעד או השוטר. יחד עם זאת, מומלץ למנות איש קשר (המנהלת או היועצת) אשר יעמדו בקשר יומיומי עם נציג החוק כדי לדעת היכן הדברים עומדים, ובו בעת ללוות את הילד ולהיות שם עבורו..
7. הסיוע לילדים בסיכון אינו מסתיים בדיווח. כאנשי חינוך אנו מבקשים ללוות את התלמיד ואת משפחתו גם בתהליכי ההתמודדות, הטיפול והחזרה לשגרה. החל מרגע הדיווח מומלץ למנות איש קשר עם הגורמים ברווחה או במשטרה, להתעדכן במה שאפשרי ובתיאום עם הגורמים הנ"ל, ליצור קשר עם התלמיד ומשפחתו ולהציע להם תמיכה וקשר בתהליך ההתמודדות.
8. התלמיד שעליו דיווחנו עשוי לכעוס עלינו, לחוש פגיעה באמון ולהאשים אותנו בקשיים אליהם נקלעה משפחתו. בבוא היום ובאישור הרשויות, מומלץ למצוא דרך לשוחח עם אותו תלמיד, לתת לו מקום להביע את כאביו וכעסו, להביע אמפטיה

והבנה לדבריו ולשתף אותו ברצון שלנו להגן עליו ולשים סוף למצב הפגיעה. לקראת שיחה זו חשוב להתכונן עם היועצת והפסיכולוגית, ואולי גם לשתף את היועצת בפגישה.

9. המשפחה שעליה דיווחנו עשויה לכעוס עלינו, לחוש פגיעה באמון ולהאשים אותנו במצוקתם. בבוא היום ובתיאום עם הרשויות, מומלץ למצוא דרך לשוחח עמם, לתת להם מקום להביע את כאביהם וכעסם, להביע אמפטיה והבנה לדבריהם ולשתף אותם בחובה שלנו וברצון שלנו להגן על הילד ולשים סוף למצב הפגיעה. לקראת שיחה זו חשוב להתכונן עם היועצת והפסיכולוגית ואולי גם לשתף את המנהלת או היועצת בפגישה.

10. חשוב מאוד לזכור שמהרגע שדיווחנו על החשד לפגיעה עלינו להמשיך להתנהל עם ההורים ברגישות, בכבוד ובאופן ענייני. להמשיך להזמין לכל כינוס או אסיפה ולהמשיך להעביר מסר שהשגרה החינוכית וההתפתחותית של ילדם ושלהם, ממשיכה וכבודם שמור ומוגן.

11. חשוב לקיים מעקב מול הרשויות לגבי אותם תלמידים ולגבי משפחתם. לוודא שקבלו את הסיוע והעזרה הנדרשים ולוודא שעניינם מטופל.

12. חשוב להמשיך לפקוח עין ולהיות רגישים למצבו של התלמיד, גם בימים של אחרי הפגיעה ושל החזרה לשגרה. לעיתים, ילדים בסיכון שיצאו ממעגל הסיכון עלולים לפתח תגובות רגשיות, התנהגותיות או חברתיות אשר יעידו על צורך בתמיכה, רגישות ואולי אף עזרה מקצועית נוספת.

13. במידת הצורך, אל תהססו לבקש עזרה ושיחות עם יועצת בית הספר או הפסיכולוג על מנת לעבד את חוויית האיתור, הדיווח והטיפול בתלמידכם. קחו לעצמכם מקום לעבד את אותה מטוטלת רגשית אשר עשויה לנוע בין תחושת סיפוק על הפסקת מעגל הפגיעה בתלמיד לבין תחושת אחריות עצומה ואולי אף אשם.

אמצעים: ציורי ילדים וקטעי שירים. (ראה נספחים)

הנחייה: בסדנא זו נעסוק בנושא: "איתור וזיהוי ילדים בסיכון להתעללות הזנחה ופגיעה". לפניכם ציורי ילדים וקטעי שירים פזורים בחדר. הסתובבו והביטו בהם. תוכלו להיעצר ולהתעכב ליד תמונה או שיר מסוימים על פי רצונכם.

שאלות הנחיה לדיון בקבוצות:

- אילו מחשבות, רגשות, מטאפורות או דימויים התעוררו בכם עם ההתבוננות בתמונות או בקטעי השירים הפזורים בחדר?
- האם יש ציור או שיר שהייתם רוצים להתייחס אליו במיוחד? ספרו על כך.
- אילו תחושות גופניות עלו בכם? תארו תחושות אלה, היכן הייתה התחושה בגוף? מה התחושה?
- האם ישנה תחושה, מחשבה, רגש או מטאפורה כלשהי שהייתם מעדיפים להימנע מלחוש? אם כן מהם?

- האם לתחושות שעלו עד כה, עשויה להיות השפעה עליכם בזיהוי ואיתור ילדים בסיכון? באיזה אופן?
- כתבו מספר קשיים בהם אתם או אנשי חינוך בכלל, עשויים להיתקל בזיהוי, איתור ודיווח על ילדים בסיכון.

דיון במליאה:

- הצגת ציקרי השיח והתחושות שאלו בכל קבוצה.
- איילו תמות משותפות עלו בתחושות/ רגשות/ מחשבות?
- האם יש שוני בין הקבוצות?
- איילו קשיים וחששות צפויים לעלות בנו לקראת הדיווח?

- חשש מכך שהדיווח יתברר כדיווח שווא (ומה אם מה שראיתי לא נכון? אולי רק נדמה לי? ומה אם הילד לא סיפר את האמת?)
- חשש לקלקל את הקשר עם הילד ובכך לאבד אותו.
- אנו חוששים לקלקל את הקשר של הילד עם משפחתו. (ואם הילד יפגע יותר מעצם הדיווח?)
- לעיתים אין אנו סומכים על רשויות הרווחה שיטפלו במקרה באופן הולם וחוששים מכך שהילד יפגע יותר מעצם הדיווח.
- חשש מתגובתו של ההורה כלפיו, אם יתברר לו שאנו המקור לדיווח לרשויות.
- לעיתים אנו חוששים שמא לא נקבל גיבוי לפעולתנו מהאחרים עלינו במסגרת בית הספר.

- כמה אנו לקוקים כדי להיות מסוגלים לאתר, לזהות ולדווח על תלמידים בסיכון?

מומלץ לסכם על הלוח את הקשיים בהם עשויים להיתקל אנשי מקצוע בזיהוי ואיתור ילדים בסיכון, כפי שעלו בקבוצות.

למנחה - נקודות חשובות להתייחסות בדיון:

1. כאנשי מקצוע – אנשי הוראה, אנשי חינוך או מטפלים, אנו יכולים לפגוש ילדים במצבי סיכון חמורים. ילדים החווים התעללות או הזנחה.
2. ככלל, קשה וכואב לפגוש ילד במצב סיכון. קשה לראות את החרדה, הייאוש, הריקנות, הכאב הגדול או לעיתים אף את התוקפנות שהוא מבטא.
3. לעיתים אנו נוטים לייחס להורים כוחות שהיינו רוצים שיהיו להם. אולם ראייה זו עשויה להשפיע עלינו כך שלא נבחין בקושי הגדול שנתונים בו הילד או הוריו. אנו עלולים לעצום עין מול מגבלות קשות שיש להורה בטיפול בילד ולכן לא נוכל לסייע לו ולילד לקבל את העזרה הנחוצה. מתקיים כאן תהליך הדומה לתהליך שמתרחש בין

הילד והוריו. ההורים אינם מזהים את הצרכים השונים של הילד ואנו לעיתים איננו מצליחים להבין את הצרכים השונים של הילד והוריו.

4. השפעת ההורות על איש המקצוע - איש מקצוע שהוא גם הורה בחייו האישיים נתקל פעמים רבות במקרים בהם התנהגות הילד מעוררת כעס רב ועליו לרסן תסכול ורגשות קשים בעת התמודדות עם הילד. רגשות דומים לאלה, אך מוקצנים, עשויים להיות המניע למעשה של פגיעה. דמיון זה עלול לגרום למזעור מעשים של התעללות ולהוביל למחשבה שמדובר באירוע לא נעים בעקבות רגע של קושי או חולשה של ההורה, העלול להתרחש בכל בית.

5. השפעת ניסיונו האישי – יתכן ולמורה עצמו חוויות חיים של התעללות או הזנחה. אנשים שחוו חוויות כאלה יכולים אמנם מצד אחד להיות רגישים יותר בעבודתם המקצועית, אך מן הצד האחר, הדבר עלול לגרום לחרדה והכחשה של המקרה העומד לפניו. מחשבות כגון: "אם אני עברתי את זה והתגברתי, גם הילד יוכל לעבור את זה בשלום", עשויות להשפיע על המורה בבואו לאתר ילד בסיכון או לדווח. בנוסף, התנסות אישית קודמת בהתעללות, עלולה לגרום בלבול וחרדה. יש לכך סימני אזהרה: תחושה של פחד מציף, מחשבות וזיכרונות אישיים קשים שחוזרים בעוצמה רבה. במקרים אלה, כדאי לשוחח עם איש מקצוע מיומן ולקבל תמיכה מקצועית.

סיכום הסדנא ומעבר למצגת:

דיון ביחס להצעת הדרכים השונות להתמודדות הצוות ובית הספר עם הקשיים שהוצגו. איסוף ורישום הדברים שהוצעו.

נקודות התייחסות לסיכום:

- צעד גדול בדרך להתמודד עם הקשיים באיתור זיהוי ילדים בסיכון הוא להיות מודע לקיומם.
- כשמתעורר חשד להתעללות - שיתוף, היועצות והדרכה מהווים מקור כוח להתמודדות.
- ניתן לקיים בבית הספר פורום קבוע להתייעצות, לתמיכה ולשיתוף בקשיים.
- יש לשמור על חיסיון ועל צנעת הפרט בנוגע לילד ולמשפחתו, ולשוחח אך ורק עם האנשים הרלוונטיים במסגרת החינוכית.

לעיתים קרובות הסימנים להתעללות אינם ברורים או חד משמעיים. סימנים רבים יכולים להיות ביטוי לקשיי למידה, עיכוב התפתחותי או קשיים רגשיים ולא דווקא להתעללות. לכן, חשוב לא להסיק מסקנות בחיפזון ובעיקר להתייעץ.

מהם הסימנים? כיצד נוכל לזהות שאכן מדובר במקרה המחייב דיווח? מהי חובת הדיווח? באילו מקורות נוכל להיעזר? על כך נוכל ללמוד מהמצגת.

- הצגת המצגת: "איתור וזיהוי ילדים בסיכון להתעללות הזנחה או פגיעה " היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער – שפ"י – משרד החינוך.
- הצגת חומרים נוספים לעיון אשר היוו מקור ביבליוגרפי לסדנא זו:
- "חוברת הדרכה לאיתור ילדים בסיכון" – בהוצאת משרד החינוך בשיתוף עם משרד הרווחה ואשלים
- "איתור ילדים בסיכון מערך הטמעה" - בהוצאת משרד החינוך בשיתוף עם משרד הרווחה ואשלים
- "בסוד ילדים" – התמודדות עם מצבי פגיעה, מצוקה וסיכון בקרב ילדים באמצעות ביבליותרפיה. משרד החינוך – שפ"י ואשלים.
- "איתור ילדים, צעירים ובוגרים בעלי מוגבלות המצויים בסיכון להתעללות והזנחה – מהלכה למעשה" – נכתב בשיתוף משרד החינוך, משרד הבריאות, משרד הרווחה, אשלים וקרן "שלם". 2009.

נספחים:

שירים:

- "ציפור של אף אחד" - שלומית כהן אסיף
- "איקי" – מירה מינצר – יערי
- "מרגרט אן" – נורית זרחי
- " לוקה" – סוזן וגה

ציורי ילדים: חלק מן הציורים לקוחים מתוך: "איתור ילדים, צעירים ובוגרים בעלי מוגבלות המצויים בסיכון להתעללות והזנחה – מהלכה למעשה" – נכתב בשיתוף משרד החינוך, משרד הבריאות, משרד הרווחה, אשלים וקרן "שלם". 2009.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער





מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער



מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער



מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער



מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער



רח' דבורה הנביאה 2, ירושלים, 91911 טל' 02-5603233 פקס 02-5603256
شارع دبوراهنبنية 2, اورشليم-القدس, 91911 هاتف 02-5603233 فاكس 02-5603256 | www.edu.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער



מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער

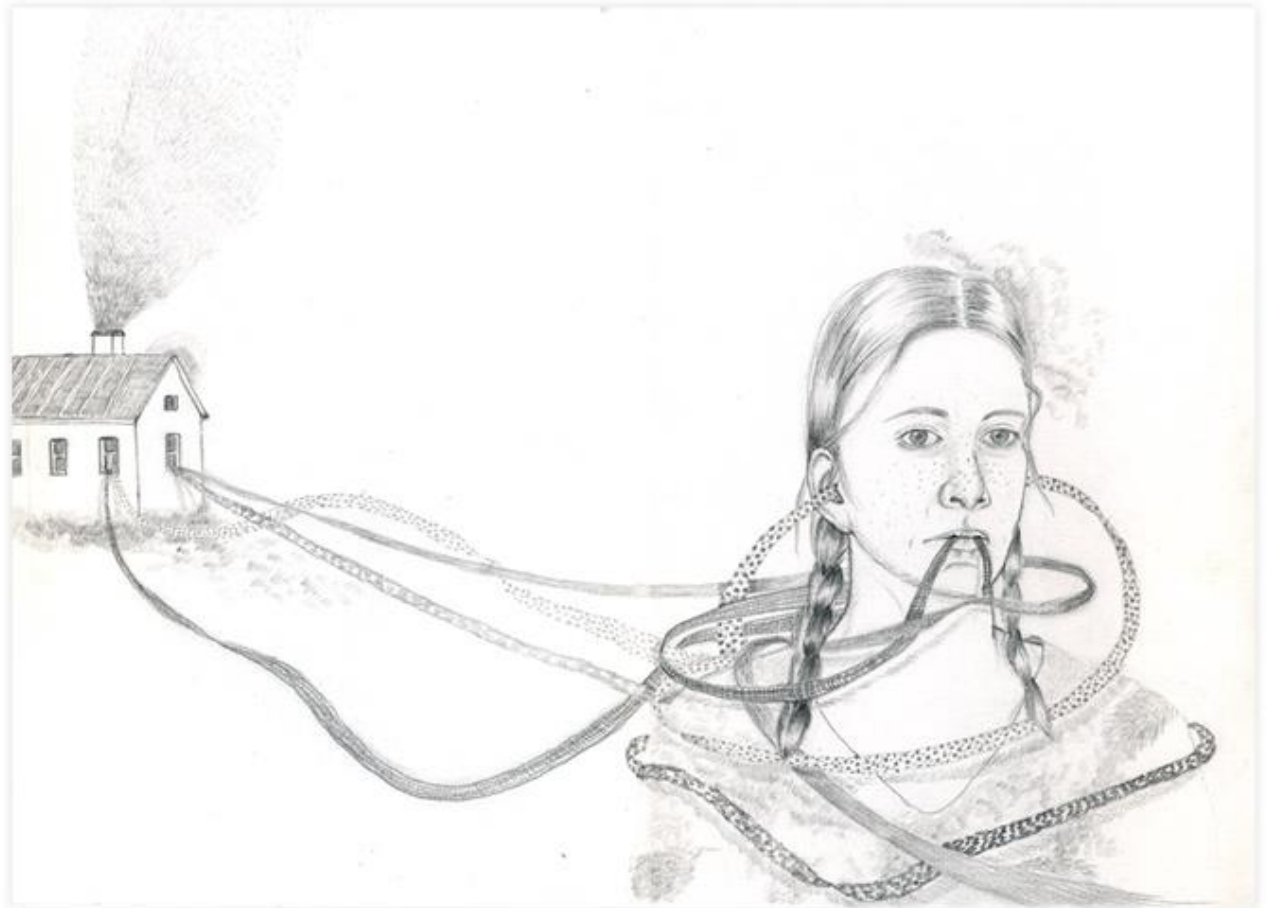


מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער



רח' דבורה הנביאה 2, ירושלים, 91911 טל' 02-5603233 פקס 02-5603256
شارع دبوراهنبنية 2, اورشليم-القدس, 91911 هاتف 02-5603233 فاكس 02-5603256 | www.edu.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה
היחידה למיניות ומניעת פגיעה בילדים ובני נוער



איקי - מירה מינצר יערי

כמעט כל ערב, כמעט באותו הזמן –

מתוך בית קרוב לכאן – שומעים,

שאבא אריה מרביץ לאיקי הקטן.

ואת הכאב שלו, ואת הצעקות –

רואים בחושך, ומרגישים רחוק

עד שנבהלים לברוח משם ולבכות.

וכמעט באותו ערב, עוד באותו הזמן –

אבא אריה גם סוגר את איקי הקטן

בשירותים – ומשאיר אותו בפנים לבד,

בוכה מפחד וכאב, וצועק עד

שאבא אריה ייתן לפתוח, ירשה לצאת.

וגם היום – אחרי שאבא אריה מת,

ואיקי – כבר איננו מפחד,

אני רואה בחושך את הצעקות שלו

(מתוך הבתים שקרוב לכאן)

ורוצה לברוח למקום רחוק

(כמעט כל ערב, כמעט באותו זמן)

מפחד, שיחזרו לעשות דברים לאיקי הקטן,

כשהוא לבד, כשהוא בוכה וצועק,

שאבא אריה ירשה לפתוח, ירשה לצאת.

נורית זרחי

מרגרט אן

למה היא תמיד עצובה
מרגרט אן
השכנים שואלים,
היא ילדה לא מאשרת
תמיד הפנים שלה ארפים וחורים
ושערה משוף
כמו אצל מבגרת.
זה לא שהיא עונה בגסות
או בחצפה צוחקת,
זה זה שהיא תמיד אדיבה
או סתם לעצמה שותקת.

זה זה שהשמלות שלה ישרות
והגרבים משוכים עד לבדן,
מרגרט אן, השכנים אומרים,
היא ילדה אחרת.

האם פגע בה מישהו בלי שגדע
או היא נולדה בלי חיוך מלדה,
מרגרט אן, השכנים אומרים,
האם היא בכלל ילדה.

שלומית כהן אסיף

צפור של אף אחד

יש צפור אחת
לא יודעים של מיהי
היא צפור של אף אחד.

ילד ראה את הצפור
אבן בה זרק.
ולא אכפת
היא צפור של אף אחד.

ציד עם רובה ביד
ירה בצפור
ולא אכפת
היא צפור של אף אחד.

ילד קטן
בגנה חפר בור
קבר את הצפור
ואמר: "צפור שלי את
ולא צפור של אף אחד."

"Luka" / SUZANNE VEGA

My name is Luka
I live on the second floor
I live upstairs from you
Yes I think you've seen me before

If you hear something late at night
Some kind of trouble. Some kind of fight
Just don't ask me what it was
Just don't ask me what it was
Just don't ask me what it was

I think it's because I'm clumsy
I try not to talk too loud
Maybe it's because I'm crazy
I try not to act too proud

They only hit until you cry
After that you don't ask why
You just don't argue anymore
You just don't argue anymore
You just don't argue anymore

Yes I think I'm okay
I walked into the door again
Well, if you ask that's what I'll say
And it's not your business anyway
I guess I'd like to be alone
With nothing broken, nothing thrown

Just don't ask me how I am
Just don't ask me how I am
Just don't ask me how I am

My name is Luka
I live on the second floor
I live upstairs from you
Yes I think you've seen me before

If you hear something late at night
Some kind of trouble, some kind of fight
Just don't ask me what it was
Just don't ask me what it was
Just don't ask me what it was

And they only hit until you cry
After that, you don't ask why
You just don't argue anymore
You just don't argue anymore
You just don't argue anymore